

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Naročnina četrletno 15 Din,
 za pol leta 30 Din,
 za celo leto 60 Din.
 Posamezne številke 1.50 Din.
 Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 30. junija 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.
 Poštočekovni račun
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo.
 Oglasi po tarifu.
 Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

28. junij 1586

Tako neopazno gre mimo nas. Pred dvema letoma je celo šel tristopedesetič, a nihče se ga ni spemnil. Kakor bi bili vsi gluhi zanj, za slap, ki venomer pada, a nas ne mami ne drami.

Tam v daljnem nemškem mestecu Derendigenu je tedaj ugašala iskra, ki je v nas zažgala ogenj življenja. V izgnanstvu, daleč od domovine, za katero je ves živ, osamljen je odhajal Primož Trubar. Danes je še bolj zapuščen. Njegov rod je nem, časti druge in pozablja na svoje, posili išče »oporo« nekje v ponarejeni tuji preteklosti in ne ve več za edino svoje izročilo, ki je bilo zapečatenota dan.

Trubarja pozna skoraj samo še literarna zgodovina. In vendar ni bil in ni le njen, še več, prav nič pretirano ni, če rečemo, da je bil književen pojav šele v drugi vrsti. Res je, da je bilo njegovo orožje beseda, a njegove korenine so iz drugih tal. Trubar je socialen reformator. Videl je svoj rod, kako trpi in umira zaničevan in nepriznan; poznal je dobro tlako, grozo kmečkih uporov in turško silo. Preprost in religiozen kot je bil ni iskal zemeljskega, marveč nebeškega kraljestvo. Moč čiste in globoke vere je bila ona sila, ki jo je videl pešati in ki je bila po njegovem vzrok vsega socialnega zla onih dni. In kot nekoč v Izraelu se je zdaj med Slovenci oglasila velika beseda: »Iščite

najprej božje kraljestvo!« Inu s temi hočmo tudi te naše Dežele pred Turki, pred našimi Souražniki vbrantiti inu pred dragino, hudim vremenom, pred Maryo obarouati ino ohraniti.« Zato se ne smemo čuditi, če je bil proti kmečkim uporom, — nasilja v evangeliju ni. Ljubezen je bil vzgon, ki mu je narekoval zapisati prvo slovensko besedo, ljubezen do majhnega, preziranega, a njegovega ljudstva. Trubar se je docela zavedal, za koga piše in kje so mu meje: hotel je pisati »te gmainske Crainske preproste besede, katere usaki dobri preprosti slouenice lahko more zastopiti«, ne pa novih ali neznanjih. Za to njegovo tako preprosto in resnično spoznanje so ga pred leti kamenjali, ker ni šel predaleč na vzhod.

Kdor veliko ljubi, veliko žrtvuje. Trubarjevo življenje je ena sama žrtev: njegovo delo mu ni prineslo ne blaga ne časti, marveč le obrekovanje, bedo, zapor in izgon. Vkljub temu ni klonil do zadnje ure, do konca zvest sebi in svojim.

Kakor njegov spomenik je čist in svetel njegov obraz. In prav tako tih — mimo pa drvi velika reka vsakdanjosti in ne ve skoraj nič več zanj. Samo podzavestno še živi v nas in še vedno deluje, mi pa ga ne spoznamo in ne priznamo njegovega duha — duha naše ljubezni, zvestobe, vere in žrtve.

Jež E.

V boju za slovenstvo

(Ob sedemdesetletnici Levstikovega »Napreja«.)

I.

Ko je nastopila 1860. leta v Avstriji zopet ustavna doba, se je čutila potreba po slovenskem političnem listu. Prvi slovenski časnik sploh, »Lublanski Novice« (1797—1800), je ustvaril naš prvi pesnik Valentin Vodnik; od 1843. leta smo imeli Bleiweisove »Kmetijske in rokodelske novice«; leto 1848. je rodilo poleg drugih zlasti izvrstni slovenski politični list: Cigaletovo »Slovenijo« (1848 do 1850).

Doba absolutizma je bila zamorila slovensko časopisje, da sta ostala le dva kolikor toliko politična časnika: kmetom in rokodelcem namenjene »Novice«, ki jih je leto 1848. potegnilo v politiko in so bile v tem oziru vedno prav za prav le bolj oznanovalec tega, kar se je godilo, kakor pa budnik in vodnik za to, kar naj bi bilo; a na drugi strani je izhajal dalje »Slovenski cerkveni časopis«, pozneje »Zgodnja Danica«, ki je obravnaval javna vprašanja s cerkvenega stališča in bil določen za duhovnike.

Pravega političnega lista, ki bi bil namenjen splošnemu narodu, zlasti izobraženstvu, in bi bil zagovarjal v prvi vrsti slovenski narodni program, kakor ga je bilo rodilo 1848. leto, nismo imeli. V slovenski javnosti sta živela takrat dva moža, ki bi bila poklicana, da bi bila vzporedno vsak za svojo okolico delala po potrebah naroda in svojih zmožnostih: Bleiweis in Dežman.

Bleiweis je bil po poklicu živinozdravnik; zato se je bavil z vprašanji, ki so bila s tem v zvezi, zlasti še kot tajnik »Kmetijske družbe«. Deloma ga je sila razmer, deloma lastna oblastnost gnala v stroko, ki jim ni bil kos: čuta za leposlovno umetnost ni imel, a »veliki politiki« se je 1860. leta za svoj list odrekal sam, ker je hotel le kmetiško in rokodelsko ljudstvo buditi k večji omikanosti (zlasti v gospodarstvu) in narodni zavednosti. Nasprotno je bil Dežman umetniški čuteč: pesnik in slovstveni kritik, človek izredne znanstvene in splošne izobrazbe, tudi gospodarske, po mišljenju svobodoljubljen.

Vladajoče nemštvo je bilo takrat na Slovenskem takšna premoč, da je Dežman omahnil pred njo, ker je bil silno čustven, nezmožen, da bi bil ob sicer pravilnem razumevanju slovenskih slabo-

sti polagoma pripravljaj naše izobraženstvo in meščanstvo za svobodno slovensko udejstvovanje v javnosti, za kar je bil poklican kakor v tej dobi nihče drugi med nami. Ne slovstvenega ne političnega slovenskega lista ni začel izdajati, dasi ga je za to prosila tedanja naša mladina, ampak je pod težo splošnega narodnega položaja in osebnega svojega občutja zapustil za vedno slovensko gibanje na brezmerno našo škodo.

Bleiweis je sicer ostal zvest svojemu narodu, vendar se v politiki ni nikdar popolnoma mogel postaviti na načelno slovensko stališče v vsej doslednosti in obsežnosti. V praktičnih dnevnikih praksah je bil vztrajen, neustrašen bojevnik, spreten taktik — drobtinar, a »velike politike« se je izogibal, ker ni imel poklica zanj in je hotel ostati pri svojih »Novicah«: hodil je v tem pogledu za narodom, a ne pred njim. Tako je v vprašanju slovenskega političnega lista, ko se je po uvedbi ustave razpravljalo o njegovi potrebi, zagovarjal tudi stališče, naj bi se osnoval v vsaki slovenski deželi v nemškem jeziku pisani časnik z domoljubno namero, da bi krotil nasprotne dopisnike v nemških listih in izpreobračal domače nemškutarje. In res je ustanovil 1861. leta Einspieler tak list v Celovcu.

Toda vendar se je zgodilo: česar ni izpolnil Dežman, to je storil njegov učenec — Fran Levstik, ko je bil graščak Miroslav Vilhar leta 1863. ustanovil tednik »Naprej«, ki je bil prvi slovenski politični list v ustavni dobi. Po devetmesečnem izhajanju (od začetka januarja do konca septembra) so ga ubile tiskovne pravde.

II.

Kako se je obnesel Levstik, ki je bil vendar pesnik in pisatelj, jezikovni in slovstveni kritik, v časnikarstvu kot »Naprejev« urednik?

Ivan Prijatelj, ki je podrobno opisal predhodno zgodovino »Napreja« in njegovo vsebino, poudarja Levstikovo dovtetnost za dnevno življenje, njegovo

¹ Levstik je pisal svoje ime različno: Fran, France in Franjo. Glej Levstikova pisma, ki jih je ob stoletnici njegovega rojstva (1931) pod uredništvom Avgusta Pirjevca izdala Slovenska Matica, str. 83, 243, 344 in 345.

živahno naravo, da se je vsake stvari lotil z vsem ognjem, in njegovo kritično duševnost, s katero je obdelaval vse narodne potrebe.² Danes vemo iz njegovih lastnih besed (zapisal jih je leta 1872.), da ni časnikarstva nikoli imel za nekaj posebno častnega, da se je ukvarjal z njim po sili razmer, a ne iz nagnjenja, in se je rajši preživljal, čeprav skromno, na bolj »spodoben« način.³ Njegovo slabo mnenje o časnikarstvu seveda ne more biti brezpogojno pravilno, ker velja le za neke brezvestne zastrupljevalce javnosti, za koristolovske hujskače in puhloglave mazače. Sam je bil, kakor v drugih panogah svojega mnogostranskega udejstvovanja, zagovarjal tudi v časnikarstvu načela, ki bi jih bilo treba sprejeti, ker so še danes na dnevnem redu.

Ne govorim o lepem, pravilnem jeziku, ki je bil v njem pisan »Naprej«, ampak poudarjam glavno narodno-politično smer lista, ki mu daje trajen pomen.

(Dalje prih.)

² Razprave II., str. 218—219. (Izdaja »Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani«.)

³ Levstikova pisma, str. 211.

Aleksander Stambolijski — veliki Jugoslovan

Desetletnica žalostne smrti Aleksandra Stambolijskega je dala raznim listom povod, da so posvetili daljše članke njegovemu spominu, in zgodilo se je, kakor smo že navajeni ob obletnicah znamenitih mož, da so si ga lastili kot predstavnika svojih idej ljudje, ki so mu po svojih nazorih tuji, da bolj ne bi mogli biti. Poleg Strossmajerja je morda Stambolijski največji apostol južnoslovenske edinosti — ne toliko kot znanilec nekega abstraktnega narodnega ideala, kakor kot realen politik s svojim spoznanjem, da more pravo zblizanje balkanskim Slovanom priti le iz gibanja širokih kmečko-delavskih množic in da bodo te edino pravi nosilci edinosti južnoslovenskih narodov. Mož nadpovprečnega formata, silne volje in daljnosežnih ciljev je gledal v duhu že veliko Jugoslavijo, in njegovo delo je moralo nujno voditi k temu cilju. Tesni, fanatični nacionalizem je uničil velike načrte tega glasnika kmečke misli in ob spominu na tragično usodo tega moža se mora vsak iskren prijatelj južnoslovenske edinosti zamisliti in se vprašati, katere so bile gonilne sile gibanja, ki mu je bil on duša in kje so vzroki tragičnega konca njegovih načrtov in stremljenj.

Stambolijski je bil v taki meri stvarno usmerjen duh, da je podcenjeval nevarnost nacionalistične psihoze in globokega nasprotstva med sosednima narodoma. Živo je čutil, da je ta nacionalizem samo orožje vladajoče meščanske inteligence, s katero udinja ljudstvo svojim namenom, dočim za resnične njegove skrbi in težave nima smisla. Iz tega spoznanja se je preko in mimo te inteligence in brez ozira na njene nacionalne težnje in zahteve posvetil organiziranju in aktiviziranju kmečkega ljudstva na osnovi svojega revolucionarnega gospodarsko-socialnega programa. Ustvaril je gibanje, ki je pomedlo z dvorsko in koruptno meščansko politiko in kmečko-delavskemu ljudstvu priborilo odločilen vpliv v državi. A meščansko-nacionalistična zarota je kmalu napravila vsemu grozovit konec in strašne so bile žrtve nečloveškega maščevanja. Ideje pa le ni mogla uničiti in ni mogla trajno preprečiti njenega vstajanja k novemu zmagoslavju. Stambolijski je poznejšim rodovom pokazal pot do združitve južnih Slovanov in njegova politična zamisel jim bo služila kot osnova za nadaljnje delo v tej smeri. (Kakor znano, je bil Stambolijski za združitvev Bolgarije z Jugoslavijo na federativni osnovi.)

Ob kritičnem motrenju njegovega idejnega sveta moramo ugotoviti, da je v svoji veliki veri v zmago kmečke misli preveč omalovaževal moč nacionalne miselnosti — zlasti med mladino in ni

znal v tem oziru speljati njenih idejnih stremeljenj na svoj tir. Nacionalizma ni mogoče premagati z molkom in prezirrom, ampak do živega mu pridemo le, če gremo njegovim osnovam psihološko do dna, če izločimo, kar je v njem negativne primese in služi zgolj meščanski plasti za njene politično-gospodovalne namene, in priznamo, kar je v njem pozitivnega, človečanskega jedra, kar je osnovnega na naravnih po diferenciaciji težjih silah človeštva. Bolgarska narodna misel je preveč živa, da bi se dala izločiti iz zavesti bolgarskega ljudstva. Zato je brezumno početje, graditi južnoslovansko edinstvo na negaciji bolgarske narodnosti, na ideji njegove stopitve v enotni, nediferencirani južnoslovanski akciji. Tega seve Stambolijski ni imel nikdar v mislih, ampak je narodno diferenciranost južnih Slovanov jemal kot realno dejstvo, ki se po sebi razume, le da narodnega čuvstvovanja ni upošteval kot žive sile, ampak samo kot oviro razrednega osveščanja širokih ljudskih slojev.

Ako se naši jugoslovanski integralci sklicujejo na Stambolijskega kot pobornika svojih idej, mu delajo, če tudi morda nevede, hudo nasilje. V resnici si stoje njih in Stambolijskega ideje nasproti kot ogenj in voda. Treba je že zelo velike mere naivnosti in nepoznanja dejstev, če si domišljajo, da najdejo na bolgarski strani njih stremeljenja v današnji obliki le najmanjši odmev. Brez tega pa je vse njih prizadevanje jalovo in nesmiselno. Le široko ljudsko gibanje na eni kot na drugi strani, ki si prihaja v svojih stremeljenjih nasproti, more biti resen graditelj južnoslovanske edinstva, le mladina, ki bo iz njega izšla, in si podala preko državnih mej roke k skupnemu delu, bo prednja-

čila v borbi za veliki cilj. Ne bomo naši nacionalistični mladini, kolikor ni fašistično usmerjena, ampak se ogreva za integralno jugoslovanstvo z vključitvijo Bolgarov, odrekli čistih nagibov in idealističnih stremeljenj, a ostala je idejno na površju, tesna je v svojem političnem obzorju in ob samem navdušenju za lepa gesla ne pride do tega, da bi z napornim, stvarnim prizadevanjem šla vprašanjem do dna. Le materialistično usmerjena, a obenem nerealna miselnost, ki ji imponirajo zgolj zunanje količine, ki se opaja ob neki navidezni veličini in moči, vidi svoj ideal v nekem enotnem, nediferenciranem jugoslovanskem narodu. Dejansko nas te vrste nacionalizem le vedno bolj razdvaja, ker zbuja odpor prav v globinah ljudske zavesti. Lahko je pri mladini ta nacionalizem iskren, a skrajno naiven in služi samo za izkoriščanje drugim silam. Ko bi se ta mladina zavedla, v koliki meri je duh od istega duha, ki ga obsoja na bolgarski strani! Ko bi se zavedala, kako zelo je idejno odvisna od inozemskih vzorov! Ta nacionalizem ne korenini nikjer v ljudstvu. Zato mora propasti, ker to je usoda in tragika vsakega gibanja, ki ne zajema svojih sil iz ljudstva in ni izraz nekega njegovega podzavestnega hotenja. Ljudstvo se v svojem najglobljem čutu ne moti, in biti njegov rešitelj proti njegovi volji, je neprodno in nespametno početje. Tega se je Stambolijski kot sin preprostega ljudstva, ki je poznal vse njegove težave in težnje, živo zavedal. Kdor se nanj sklicuje, se bo moral prej potruditi, da politična, socialna in idejna stremeljenja tega apostola južnoslovanske edinstva korenito spozna in prouči.

1/3 ali 1/30

»Ko bi mi ugotavljali, da je ostala zunaj dobra tretjina slovenskega dela jugoslovanskega naroda... potem, menda, bi krojači naše usode le vedeli za nas.« (Pohod od 17. junija.)

Osnovne resnice so vedno preproste in pri vsej globini dostopne vsem, ki so čistega duha in srca. Najmočnejši um pa gre lahko mimo njih in jih zaman išče, ako se ni dokopal do one preprostosti v mišljenju, ki je znamenje prave življenjske modrosti.

Odnos posameznika do njegovega naroda ne more biti pri človeku neskrvarjenega moralnega zdravja nobeno vprašanje, o katerem bi bilo treba razmišljati in iskati zanj formule. Kdor si glede svoje narodne pripadnosti ni na jasnem, je izkoreninjen človek, nima trdnega izhodišča in merila pri motenju življenja okrog sebe.

Gorje narodu, čegar inteligenca si v osnovnih vprašanjih narodne biti ni na jasnem, ni edina. Dvakrat gorje mu, ako ga zalotijo v takem stanju veliki dogodki.

Dobra tretjina Slovencev živi kot narodna manjšina v državah, ki jih z brutalno silo raznarodujejo. Ni ga v tem pogledu bolj udarjenega in nesrečnega naroda v Evropi in še gorja ni zadosti, polakomnili so se naše zemlje lačni sosedi in delajo svoje načrte na naš račun, hoteč nas kot narod izbrisati iz vrst evropskih narodov.

Kako je to mogoče?

Ali je tega kriv samo naš zemljepisni položaj in naša maloštevilnost? Ali je narodnostno načelo, t. j. načelo enakopravnosti in samoodločbe narodov res zgubilo vsako veljavo v mednarodnem svetu, da se mu v našem slučaju vsak nasilnež lahko posmehuje? Ali si moremo predstavljati tako postopanje nasproti kateremu koli narodu, živčemu v lastni državi?

Res je, v politiki so od nekdaj služila človečanska in moralna načela kot plašč za prikrivanje drugih namenov, res je, le prepogosto je res, da je pravica tam, kjer je moč, res pa je pri vsem tudi, da se je brutalno preziranje in teptanje nraštenih in človečanskih načel maščevalo že nad najmočnejšimi narodi, in da danes noben realen politik ne podcenjuje propagandne moči moralnih argumentov v političnem življenju.

Zato je ni kratkovidnejše politike za majhne narode in države, kakor če računajo izključno le na svojo fizično silo ter podcenjujejo pomen moralne pripravljenosti na znotraj in moralne propagande na zunaj v svetu.

Vprašajmo se, ali nismo Slovenci v tem oziru veliko zagrešili in zamudili? Ali smo zadosti storili, da bi nas svet kot etnično individualnost bolje spoznal in položaj naših manjšin lahko pravilneje ocenil? Ali smo vedno in dosledno poudarjali narodnostno načelo poleg pripadnosti k politični naciji? Ali se zavedamo, da je enostransko pojmovanje naroda v smislu politične nacije ena izmed največjih ovir za pravilno razumevanje naših teženj in ali se zavedamo, da nam to pojmovanje tudi s treznejšim delom nasprotnega nam naroda onemogoča vsako zblizanje? Ali ste že našli Italijana, ki bi ga mogli prepričati o pravici naše manjšine do samostojnega kulturnega in narodnega življenja?

Priznajmo, da smo mnogo, mnogo grešili in namerno zapostavljali narodnostno načelo, ono načelo, ki nam pri doslednem uveljavljanju edino

more prinesiti rešitev zapletenih narodnopolitičnih vprašanj v tem predelu Evrope. Priznajmo, da smo se sami prizadevali, da svet prepričamo, da kot etnična individualnost ne obstajamo, da smo izključno poudarjali samo načelo edinstva politične nacije in naravnost kot protidržavnost označevali vsako podčrtavanje narodnostnega načela v etničnem smislu. Saj obstajajo in se snujejo pri nas celo nacionalistične organizacije, ki v svojem kratkovidnem fanatizmu tako politično pojmovanje naroda proglašajo kot svoj evangelij. Čudno nedosledno je potem, ako v glasilu take organizacije beremo tožbo, da nas svet kot Slovence premalo pozna. (Glej »Pohod« od 17. t. m.)

Ali je še kje kak narod na svetu, ki bi tako sam rini v svojo pogubo? Ali se naj čudimo, če svet gleda na naše narodne manjšine kot na drobce 14 milijonske nacije? Ali se čudimo, če nima razumevanja za našo narodno nesrečo, ko vendar ve, da imamo v državi še številčno večje narodne manjšine, kot je naša v Italiji in na Koroškem? Ali naj pričakujemo, da bo videl v zahtevi po reviziji mej v prid sosedom tako hudo krivico, ko gre le za neznamen del nacije in ko revizionisti z edino odločilnega vidika politične nacije lahko navajajo za svoje zahteve razne razloge?

Pa kaj hočemo! Pri nas je vse polno inteligentnih ljudi, ki imajo tako samomorilno politiko kot realno in označujejo vsako drugo, treznejšo, daljnovidnejšo kot separatistično, protidržavno. To je tista realna politika, ki nam vsak dan kot svoj najmočnejši argument navaja, kako smo sami zase majhni, življenja nezmožni, kakor da ne bi poznali svojega položaja, in kakor da bi si katerikoli narod v tem predelu Evrope mogel sam zase ohraniti svojo politično neodvisnost. To je tista realna politika, ki si domišlja, da se lahko kot majhen narod odrečemo propagandni sili narodnostne ideje, in da je politika po gestu zob za zob edino uspešna.

Ves nasprotni nam revizionizem stoji in pade z idejo in načelom politične nacije, ki se vedno isti z večinskim narodom. Z vidika tega pojmovanja nacionalizma predstavljajo slovenske manjšine v sosednih državah komaj 1/30 vsega naroda. Z vidika tega pojmovanja ima tuji državni narod pravico, da naše manjšine nasilno asimilira. Da bi se zavedali, kako nam dvojna morala reže v meso!

Zato se moramo nasproti fašističnemu pojmovanju naroda in nacionalne ideje boriti z vso silo in vztrajnostjo za zmago narodnostnega načela v našem smislu. Ne sme in ne more nam biti vseeno, ali nas svet pozna kot etnično-kulturno individualnost ali samo kot del politične nacije, ali nas svet pozna samo kot Jugoslovane ali tudi kot Slovence. Ako smem biti dober Slovenec doma, smem biti tudi v inozemstvu.

V svetu mora polagoma prodrati prepričanje, da predstavlja narod neko nedeljivo duhovno občestvo, da predstavlja majhen narod ravno tako neko živo, pomembno enoto kakor veliki, da je nasilje nad majhnim narodom isto kot nasilje nad velikim, da ne gre manjšine presojeti samo po številu duš, ampak po sorazmerju s celotnim narodom. Enakoštevilna nemška manjšina ne pomeni za Nemce isto kot za nas, ker je v resnici le drobec velikega naroda, dočim pomeni ista manjšina za nas življensko važen del narodne celote, brez

katere ta ne more živeti polnega življenja. Proti mehanističnemu pojmovanju naroda postavljamo svoje organsko-duhovno in le zmaga tega pojmovanja nam bo dala zanesljivo poročstvo za naš narodni obstoj.

Svet naj ve, da je cela tretjina slovenskega naroda obsojena na nasilno narodno smrt, on naj se zave, kaka velikanska krivica se nam godi, krivica, ki ni nič manjša, kakor če bi ista usoda zadela tretjino francoskega, italijanskega ali nemškega naroda. Ali so narodi živ duhovni kolektiv ali niso, ali so majhni narodi enakopravni velikim v tem smislu, da imajo kot ti pravico do polnega življenja in izzivljanja, ali niso — za to gre. Tu se ločijo duhovi. Zavedajmo se svoje naloge. Lotimo se v tem smislu propagande in storimo, kar je v naši moči, da prodre v svetu narodnostno načelo v našem smislu in izrine mehanistično pojmovanje nacije kot zgolj politične tvorbe.

Najprej pa obračunajmo doma z nacionalizmom fašistične smeri in mu napovemo boj na celi črti.

Kdo je „Slovenoborec“?

Slovenoborec je človek slovenske krvi, ki se zaveda svoje narodnosti, bodi da živi v lastni ali drugi državi, doma ali v tujini in mu je slovenstvo enako bistven znak kot Italijanu italijanstvo in Nemcu nemštvo.

Slovenoborec je človek naše krvi, ki se čuti do brega Jugoslavana zato, ker je dober Slovenec.

Slovenoborec je slovenski človek, ki mu je zvestoba do lastnega naroda vprašanje moralnega zdravja, vprašanje močnatosti in značajnosti.

Slovenoborec je človek ravne hrbtenice, ki mu je narodno dvoživkarstvo odvratno in zato sovražni ljudi, ki v narodnem oziru niso ne ptič, ne miš, ne krop, ne voda (ter v svoji zmedenosti zamenjujejo narodno pripadnost z državno), ki so prave, zoperne pilpogačice.

Slovenoborec je zaveden sin svojega naroda, ki je prepričan, da je prvi pogoj narodove zunanje rasti in veljave v njegovi moralni moči in brepogojni zvestobi do samega sebe v težkih in svetlih dneh.

Slovenoborec je sodobno usmerjen, borben človek, ki je napovedal brezobziren boj stari, hlapčevski naši miselnosti ter si obeta boljše bodočnost le od lastnega napora, odklanjajoč vsako zvezo z ono vrsto nergačev in nezadovoljnežev, ki se jim toži po starih časih.

Slovenoborec je socialno čuteč človek, ki se zaveda, da so njegovi narodni cilji tesno zvezani z velikimi socialnoekonomskimi vprašanji naroda.

Slovenoborec je »nacionalist« v tem smislu, da vidi v narodu zgodovinsko nastalo duhovno, materialno, kulturno in vzgojno občestvo, združujoče svoje člane preko vseh mejnih in drugih ločnic v zavesti skupne usode in skupnih nalog in dolžnosti ter izvaja iz te zavesti še posebno odgovornost nasproti prekomejnim rojakom.

Slovenoborec je realen politik in se kot tak zaveda, da je najboljšo poročstvo svobodnega razvoja in bodočnosti malih narodov in držav v našem položaju v njih medsebojnem političnem zblizovanju in združevanju.

Slovenoborec zato odklanja vsak narodno in državopolitičen separatizem in vsak pramojduševski nacionalizem, ki mu je geslo zob za zob zadnja politična modrost ter hoče, da gradimo svojo narodno politiko po načelih človečanske miselnosti, medsebojnega spoštovanja in brezpogojne enakopravnosti narodov.

Slovenoborec izvaja iz vsega tega — v soglasju s težnjami vseh daljnovidnih politikov prijateljskih narodov in zaveznikov držav — nujno potrebo, da povdarjamo nasproti političnim načrtom nam nasprotnih velesil svojo lastno, prepričevalno politično zamisel, ki pomeni trdno in trajno osnovo za politično sožitje in združevanje vseh malih narodov in držav na ozemlju Balkana in Podonavja.

Slovenoborec je slovenski človek zdrave miselnosti, ki so mu vzdeli ta čudni, jezikovno nerodno tvorjeni, a zanj častni naziv ljudje, ki se iz prozornih namenov trudijo dokazati nezdržljivost slovenske narodne in državljanske zavesti in predočiti to, kar je povsod na svetu normalno kot izjemo, izjemo pa postaviti kot pravilo.

Širite in naročajte naš tednik!

OPAZOVALEC

Država — bog

(Citati iz »Pohoda«.)

»Slovenska pest« se doslej še ni izkazala, očitno mahajo z njo ljudje, ki niso navajeni boriti se iz obraza v obraz in udariti tudi sami, če in kadar je treba. Jugoslovanska pest je mnogo bolj izvežbana v tem poslu, če udari ona, ostanejo črni madeži, ki se jih par dni ne da odstraniti.

Zakaj naj ideologi še tako trdijo, da država ni nič drugega, nego predstavica vseh državljanov — vedno in povsod se je tisto, čemur pravimo »država« kot nekako silno božanstvo dvigalo čez vse glave državljanov ter znalo uveljaviti svojo posebno, svojo lastno voljo.

Tem državam (mišljene so fašistične in komunistične!) stojijo na čelu ljudje, ki jim je dobrobit njih države res najvišji zakon — vseeno ali ga razumejo prav ali ne. Značilna za nje vse je fanatična gorečnost, neizprosna doslednost, usmiljena brezobzirnost. Kdor se jim upa upreti, je ne dobi samo po ustih, temveč naravnost po glavi. Okrog njih se zbira in zagrinja vse, kar misli in čuti z njimi, v vzhitih zanešenosti, drhteči zamaknenosti, brezpogojni vdanosti, videč v vsakem, ki čuti ali misli le za pičico drugače, ne samo političnega nasprotnika, marveč osebnega sovražnika. In dasi prav za prav tudi oni načelujejo »Stranki«, je voditeljem njih organizacija samo sredstvo za prosep države.

»V čudnem nasprotju s tem načinom vladanja so danes ostale države, pa naj se upravljajo po starih načelih demokratizma ali po več ali manj izrazitih diktaturah... ugotovimo samo eno: dočim stojijo v gori navedenih državah... goreneži na stolpu, se morajo tu zadovoljiti z vlogo več ali manj pasivnih gledalcev. Še dobro, če jih oblast... še nekako trpi... če z njih stiskanjem pesti in škripanjem z zobmi celo simpatizira... prav ni, če se morajo najboljši in najiskrenejši neprestano... razburjati nad njih topo prizanesljivostjo...«

Včasih smo tudi za demokracijo in svobodo.

(Nadaljnji citati.)

»Dvigali smo jo (namreč našo trobojnico!) že takrat, ko ste se vi še komaj zavedali, kje ste... A nam ni šlo za to, kako so razvrščene barve na nji, kajti vse tri: bela, modra in rdeča izhajajo iz one trobojnice, ki jo je dvignila francoska revolucija z geslom: bratstvo, enakost in svoboda! Vseeno, kako razvrstite ta tri gesla, glavno je, da jih čutimo v sreih in po njih harmonično uredimo javno življenje!... Istotako je vseeno, kako so razvrščene barve na naši trobojnici, glavna stvar je, da pomenijo svobodo. Zato nam je ljubša nova državna trobojnica kot bivša naša, ki je še spomin na tujo sužnost.

... Mi smo tako za svobodo časnikarstva, da bi nam bilo premalo, ko bi bila tudi večja.

Kakor vidimo, je še precej nejasnosti in nedoslednosti v ideologiji naših nacionalistov. Radi bi bili hkratu nacionalisti fašističnega kova, oboževalci močne roke, in sokoli, demokrati, borci za svobodo. Ne pojde! Eno ali drugo. Z načeli se ne da trajno slepomišiti, pa če imate še tako naivne bralce. Pa le pridno čistite svoje vrste glede nacionalne preteklosti svojih somišljenikov. Potem bo še vedno čas, da se postavljate za zgled našemu ljudstvu in kličete spomin naših prednikov kot pričča za svojo stvar.

Ali imamo v Sloveniji tudi notranji uradni jezik?

Prišel mi je v roke dolg in ozek obrazec, tiskan v cirilici na belem papirju. Na vrhu na desnem robu obrazca je tiskano: »Trebovanje za ovlašćene prodavce monopolisanih hartija«, pod tem besedilom pa je natiskano, da je namenjen ta obrazec »Poreskoj upravi u...«. Vse je seveda le srbsko. Take obrazce morajo pri nas izpolnjevati trafikanti, ki prodajajo menice, kolke in pa tako zvani »taksni papir« (t. j. obrazce za najemne pogodbe, živinske potne liste itd.), ko naročajo te stvari pri davčni upravi v Ljubljani pri finančnem ravnateljstvu. V Sloveniji so vsi trafikanti Slovenci. Slovenci so pri nas popolnoma enako-pravni s Srbi in Hrvati, tako je bilo rečeno vedno na odločujočih krajih. Da bi podobna »Trebovanja« bila n. pr. na Hrvaškem slovenska, gotovo ni res, pa tudi v vardarski banovini niso slovenska. Po našem teh »Trebovanj« državna tiskarna sploh ni natiskala drugačnih kot v cirilici.

SLOVENCEM V SUŽENJSTVU:

Narod, ki zabrede v suženjstvo, ima ključ do svoje ječe, dokler ohrani svoj jezik.

Alphonse Daudet.

»Slovenija« hoče postati glasnik vseh stremljenj, težčih se duhovni svobodi in pravi demokraciji, po zbiranju in zenotenju naših sil v borbi za trajne pogoje našega obstoja. Kdor je z nami enakih misli, ga prosimo, da se spomni svojih dolžnosti do lista.

Madžarska zna

V Budimpešti je pričela izhajati velika mesečna revija v francoskem jeziku: Nouvelle Revue de Hongrie. Izdaja jo neodvisna Société de la Nouvelle Revue de Hongrie. Vsak mesečni zvezek obsega 100—120 strani. Hoče biti največji mednarodni časopis Podonavja. Obvešča svet o veliki politiki, sociografiji, narodnem gospodarstvu ter kulturni politiki Podonavja, zlasti Madžarske. Vsak zvezek prinaša tudi prispevek iz madžarske beletristike in umetnosti. Rubrika: L'Europe Centrale et Orientale pa četrtletno poroča o kulturnih pojavih iz glavnih mest Balkana: iz Ankare, Aten, Sofije, Bukarešte in Belgrada, ter tudi iz Vzhodne Evrope: Varšave in Prage. Finančni krogi zapada se bodo posebno zanimali za stolpec: »Nouvelles économiques et financières.« Pod zaglavjem »Les livres« seznanja svet z madžarsko literarno produkcijo. Direktor revije je Jurij Ottlik, odgovorni urednik dr. Jos. Balogh.

Henderson o demokraciji

Artur Henderson, predsednik razorožitvenega zborovanja, je napisal sestavek o brigah notranje in zunanje politike. Sestavek je prinesla tudi »Neue Freie Presse«. V njem govori govori tudi o ograničeni demokraciji.

Henderson je mnenja, da je parlamentarna demokracija še vedno najboljša državna oblika. Gotovo, tudi demokratične vlade so lahko pokvarjene. To so pa avtokracije prav tako lahko, da, pokvarjenost je bila vedno najbolj viden znak avtokracij preteklih dob. Parlamentarizem daje vsaj mogočnost, da se popačenost razgali in pod pritiskom javnega mnenja napade. Parlamenti so ostroge, s katerimi se spodbujajo demokratične vlade k odločitvam. Parlamenti sami so lahko nedelavnji in nedejavni, toda parlamentarni postopek je mogoče spremeniti in ga braniti pred obstrukcijo. Ni več daleč čas, ko bo parlamentarizem bolj kos svoji nalogi, kakor v najnovejši preteklosti. Vedno pa je treba misliti, da poroščuje parlamentarno-demokratična vlada za stvari, ki nam jih ne nudi noben drugi vladni način. Danes so prav tako važne ko prej osnovne pravice posameznika, ki tvorijo velik del tega, kar imenujemo našo civilizacijo: osebno svobodo, svobodo mnenja, pravičnost pred zakonom, pravico do poprave storjenih krivic in škode, pravico, da odločamo z volitvijo, kdo naj vodi narod in kakšna naj bo politika, uprava in zakonodavstvo. Te pravice so sredstvo, s katerimi smo mogli ščititi delovne razrede pred številnimi nepravilnostmi in trdotami, s katerimi smo mogli začeti politično vzgojo državljanov. Parlamentarna demokracija je tudi danes edini način, ki more vzgajati državljane, ki so kos nalogi, da začnejo z delom za nov in pravičnejši družabni red v bodočnosti.

Budimpešta in pakt štirih

V svojem govoru o zunanji politiki Ogrske se je dotaknil socialnodemokratski poslanec Buchinger tudi pakta štirih in njegovih posledic ter izjavil med drugim tole: »Pakt štirih pomeni popolni fiasko madžarskega revizionističnega gibanja. Po realizaciji pakta štirih bi moral zunanji minister dosedanja linija madžarske zunanje politike takoj prelomiti in se popolnoma preusmeriti. Štefan Friedrich je svoje čase pozval vlado, naj vendar končno podvzame energične korake glede orientacije do sosednjih držav. Za njim je ministrski predsednik Gömbös izrazil željo, da bi bilo treba sestiti za zeleno mizo, češki zunanji minister pa je javno izjavil, da pričakuje pogajanj. Namesto ministrskega predsednika je odgovoril za njegovim hrbtom grof Bethlen Benešu in rekel, da sta si Ogrska in Češkoslovaška kakor voda in ogenj... In nenadoma ministrski predsednik nič več ne omenja zelene mize in govori o pasti... Taka politika mora roditi samo zle posledice...«

Popravek

V beležki »Ogledalo« (»Slovenija« 23. t. m.) stoji pomotoma, da je Srimškova novela »vzorec kasarniškega naturalizma najbolj prešustne vrste« namesto »prečudne«, kar s tem popravljamo; omenjena črtica s prešustvom nima nobene opravka.

GOSPODARSTVO

Težave slovenske trgovine

Zveza trgovskih združenj je imela dne 18. junija t. l. v Kamniku svoj redni občni zbor. Večina slov. trgovcev so mali ljudje, ki vodijo z nekaj nastavljenj, dostikrat celo brez njih, sami svoj obrat. Zlasti velja to za podeželske trgovce, h katerim je prištevati tudi večino trgovcev malih mest in trgov. Tak trgovec je navezan na kmečkega in delavskega kupca, in kadar zadnji nič ne zasluži, a prvi zadnjemu zato ne more nič prodati, je stiska in zadrega tu. In ker prav danes delavec skoraj nič

ne zasluži, a kmet le malo proda, je tudi dobršen del slovenskega trgovstva v stiski. Te stiske se ne more zmanjšati okolnost, da se davki ne le ne znižujejo, ampak da se še raje uvajajo novi in seveda tudi strogo iztirjujejo. Če prištetemo k tem še razne druge javne dajatve, a vse ob stalno zmanjšujočih se dohodkih, potem razumemo, da se morajo množiti konkurzi in da se velik del trgovcev le s težavo še drži na površju.

Zato vidimo, da postajajo naši trgovci čedalje odločnejši. In kadar zborujejo, govore tako razločno, da ni težko razumeti, kje in v čem so težave. Zborovanja so tudi radi tega važna, ker so trgovci stan, ki je po svojem gospodarskem in družabnem položaju vse drugo, kakor prevraten. Raje rečejo nekaj manj in v kar le mogoče uslužni obliki, preden bi riskirali očitke pretiravanja in demagogije. To je sicer Slovcu tudi sploh nekaj tujega. Če pa so torej kljub vsemu temu našli slovenski trgovci toliko odločnih besedi, se lahko zanesemo, da sta resnica in mišljenje še vse bolj trpka in ostra.

Iz govora predsednika Kavčiča posnemamo te le važne podatke in zahteve:

Stiska vsepovsod.

Trgovina peša že prav hudo. V enem letu je nazadoval izvoz za 27,84%, uvoz pa celo za 40,73%. Kljub štirim trgovinskim pogodbam v preteklem letu nazaduje še vedno trgovinski promet. To se kaže tudi pri državnih dohodkih: carinarnica v Mariboru je imela leta 1930-31 116,1 milijonov dohodkov, leta 1931-32 le še 93,16 milijonov, lani pa celo samo 48,35 milijonov.

Izvoz živine zastaja. Še huje je z lesno trgovino, saj je padla v enem letu za 44%. Kmečki pridelki so padli tako v ceni, da kmet skoraj nič ne izkupi zanje in zato seve tudi tudi nič ne kupi. Zato pa narašča nezaposlenost delavstva, ki ga je že okoli 100.000.

Hranilne vloge so padle v poldrugem letu skoraj za tretjino. Obrestna mera Narodne banke, ki naj regulira denarni trg, je previsoka, saj ima edino Bolgarska še višjo obrestno mero. Zato jo je treba znižati, kar pojde tem lažje, ker je delež države pri čistem dobičku nizek. Kreditna politika Narodne banke je sploh napačna. Med tem, ko je prej v dobi 48 let imela vsega skupaj za 48 milijonov dvomljivih tirjatev, jih je naraslo samo v zadnjem poldrugem letu za 56,9 milijonov.

Sedaj pa skuša banka z visokimi obrestmi toliko zaslužiti, da poravna te dvomljive tirjatve.

Davki.

Posebno pereče je za slovenskega trgovca vprašanje davkov, to pa zategadelj, ker so odločujoči slovenski finančni uradniki bolj papeški od papeža samega. Navzlic splošno znanemu dejstvu, da dohodki padajo, pa finančni upravi ni dovolj, da bi dajatve obdržala na dosedanji izmeri, ampak jih celo povišuje. Tako je postal položaj nevzdržen, kar uvidevajo celo davčni uradniki sami, in na svoji letni skupščini so sprejeli odlok, da je sedanji zakon o neposrednih davkih preoster, saj je bil sprejet ob mnogo ugodnejših gospodarskih razmerah. Ta odlok pozdravljajo trgovci in opozarjajo hkratu, da se glede pridobnine zakon ne izvaja tako, kakor je to nameraval zakonodavec. Zato je postala pridobnina nevzdržno breme. Finančna uprava skuša donos iz pridobnine čedalje bolj zviševati. V nasprotju z zakonom pa porablja pri odmeri pridobnine čisto zunanje znake.

Državni dohodki nazadujejo zaradi gospodarske stiske. Zato si skuša država pomagati z novimi davki. Toda davščine imajo svoje naravne meje, in njih prekoračenje vpliva kvarno na porabo.

V tem oziru imamo vzoren primer v trošarini na sladkor, ki kljub povišanju ni prinesla povišanja dohodkov.

Socialno zavarovanje delavstva

naj se decentralizira in uredi po banovinah. Osrednji urad za zavarovanje v Zagrebu je sicer proti temu nastopil, toda ugotoviti je treba, da je prav za časa največjega centralizma bil finančni uspeh zelo slab. Hkratu je treba povedati, da so bili primanjkljaji in še veliki po vrhu, ko so bili pri Osrednjem uradu komisariji, brž ko je prišla samouprava, je bilo primanjkljajev konec! Protestiramo tudi proti temu, da ni bil nihče od tistih poklican na odgovornost, ki so bili krivi slabega gospodarstva.

»Slovenija« hoče delati za koncentracijo vseh naših duhovnih, moralnih in političnih sil v borbi za trajne pogoje našega svobodnega življenja kot narod (kot kulturno-zgodovinska individualnost). V tem zmislu bo posebno povdarjalo to, kar vse zavedne rojake družijo, ne da bi hotela s tem zanikati diferenciacijo duhov, v kolikor je utemeljena v dejansko obstoječi ločitvi duhovnih, socialnih in gospodarskih interesov. Kdor te težnje odobrava, ga vabimo v krog naših rednih naročnikov.

MALI ZAPISKI

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(43. nadaljevanje.)

Prepovedana knjiga.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti v naši državi knjigo »Jugoslavie en Perik«, ki sta jo spisala Ernest Peze in Henri Simendo in je izšla v Parizu.

Študent v Sovjetski Rusiji.

Za revolucije je večina ruskih inteligentov poginila, oziroma se izselila. Tisti predvojni intelektualci, ki so ostali, so se novemu redu priključili iz oportunitizma ali iz strahu. Vse to je bilo vzrok, da si je proletariat zaželel ustvariti lastno, zanesljivejšo inteligenco, k čemur ga je silila tudi napredujoča industrializacija dežele, ki je za izvršitev prve petletke potrebovala 40.000 inženjerjev in tehnikov, 90.000 agronomov, 250.000 profesorjev, 45.000 zdravnikov, 22.000 univerzitetnih profesorjev in asistentov itd., vsega skupaj 1 in pol milijona intelektualcev. Ruska mladina z veliko naglico študira, da čimprej stvari kader proletarskih intelektualcev.

Kakšen je sovjetski študent? Sovjetski študent je proletarec, ki se v ničemer ne razlikuje od ostalega proletariata. Delavec je, ki je začasno zamenjal plug za knjige. Nekoliko številčk o poreklu študentov nam bo najboljšje pokazalo, kakšen je njegov položaj:

Šol. leto	delavci	kmetje	uradniki	ostali
1923-24	15,3	23,5	24,4	36,8
1924-25	20,7	24,5	35,8	19,0
1925-26	24,2	25,7	35,9	14,2
1926-27	25,6	25,3	37,5	11,6
1927-28	26,9	24,2	39,4	9,5
1928-29	27,7	26,1	38,4	7,8
1929-30	30,2	26,3	37,7	5,8

Število delavskih otrok, ki študirajo, je poskočilo za polovico (od 15,3% na 30,2%). Število kmetijskih otrok je poskočilo za malenkost, število otrok uradnikov, ki so večina proletarci, je poskočilo približno za eno tretjino. »Ostali«, to so večina meščanski otroci, so padli za 1/3. Delavski in kmečki otroci, ki jih je bilo v letih 1929-30 56,5%, bodo v štirih letih dosegli 75%. Paralelno s proletarizacijo univerze raste število članov komсомola in komunistične stranke:

Leto	stranka	komsomol	brez stranke
1923-24	5,9	5,5	88,6
1924-25	9,5	8,5	82,0
1925-26	13,4	11,8	75,5
1926-27	15,3	13,5	71,2
1927-28	23,5	16,7	59,8
1928-29	26,6	17,9	55,5
1929-30	28,2	20,1	51,7

Danes je v Sovjetski Rusiji 1 milijon 800.000 študentov. Kljub velikanskemu številu je vsak dijak državni študent, ki dobiva od 40 do 150 rubljev na mesec. 40 rubljev je začetna študentska, s katero se izhaja jako težko. Na ta način skuša vlada preprečiti naval oportunistov na univerzo. Ob tej študentovi odvisnosti bi si bilo zanimivo ogledati študentovo razmerje do države.

Sovjetske študente najbolje označuje čustvo odgovornosti za napredek države. Državo štejejo za svojo. Imenujejo se aktivisti, t. j. tisti, ki hočejo svoje mišljenje pokazati tudi v dejanjih. Z dušo in telesom so vdani novemu režimu, ki jih je iz sinov rudarjev in zidarjev povzdignil v inženjerje, profesorje, poglavarje naroda, stvaritelje novega človeštva.

Vsem, ki Vam je obstoj neodvisnega, odločno našega, notranji naši koncentraciji služečega lista pri sreči, podprite nas z rednim plačevanjem naročnine!

»Bil je največji sovražnik Anglije, a tudi moj, toda jaz mu vse odpuščam«, je rekel nad Napoleonovim grobom.³⁰ Kaj je to, mar grda hinavščina »rablja«? Kdo ve? Vsekako ni tako lahko za rablja, odpustiti žrtvi.

Sicer pa, vsak izmed njih je rabelj in žrtev hkratu. Mučita drug drugega, trpinčita, ubijata; drug drugega delata blaznega, — kdo koga bolj, je težko reči.

Lowe je prav duševno zbolel od večnega strahu, da Napoleon zbeži; ve, da lahko pobegne, a zakaj ne zbeži, — ne ve.

Ujetnik zahteva od ječarja nemogočih stvari — svobodnih sprehodov in občejanja s prebivalci otoka: to bi se reklo, odpreti orlu kletko. Zahteva, da mu ječar ne pride pred oči: to bi se reklo, opustiti straženje.

»Cesar pravi, da raje umre, ko da pusti Lowe-a k sebi.«³¹ Ko pa hoče ta priti k njemu s silo, kriči:

»Samo čez moje truplo pride noter! Dajte mi moje samokrese!«³²

V njegovi spalnici leže zmeraj nabasani samokresi in nekaj mečev.

Ječar postaja ujetnik. »Kadar me gleda, ima take oči, kot ujeta hijena«, pravi cesar. »Med nama je stala čašica kave, in zdelo se mi je, da jo je zastrupil s svojim pogledom; ukazal sem Marchandu (komornemu strežaju), da zlije kavo skozi okno.«³³ Tako se spreminja »ujeta hijena« v mogočno in nadnaravno bitje — hudiča longwoodskega pekla.

Zadnjih pet let se nista niti enkrat videla, toda med njima se je nadaljeval pust, brezkončen spor, pa ne zaradi kake važne stvari, ampak zaradi ničevosti — cesarskega naslova.

»Raje umrem, ko da bi se dal imenovati generala Bonaparta. To bi se reklo, da sem pristal na to, da nisem več cesar.«³⁴

»Gospod moj, za vas nisem general Bonaparte. Ne vi in nihče na svetu mi ne more vzeti pripadajočih mi naslovov!« je kričal cesar nad Lowe-om na enem zadnjih srečanj.

Toda mar se ni odpovedal dvakrat in se li ne odpoveduje zdaj: »Dovolj sem hrumel... potreben sem miru: zato sem se odpovedal prestolu!«³⁵ Ne, ni se odpovedal: »Preklicujem svojo odpoved... sramujem se je... To je bila moja napaka, slabost...«³⁶ To pomni, toda pozablja na žrtev. Ali pa ima prav hlapec Gourgaud: »Zgodovina poreče, da ste se odpovedali zgolj iz strahu, ker se ne žrtvujete do kraja.«

Toda so trenutki, ko ve vse in zmaguje nad vsem.

»On (Lowe) ne opravi nič z menoj: tu sem prav tako svoboden, kakor v časih, ko sem ukazoval vsej Evropi.«³⁷ — »Druge padec ponižuje, a mene povišuje brezkončno.«³⁸

»Moji usodi je manjkalo nesreče. Če bi bil umrl na prestolu, v oblakih vsemogočnosti, bi bil ostal za mnoge uganka, a zdaj v nesreči me lahko presojuje v moji nagoti.«³⁹ — »Morda mi ne verjamete, da mi ni žal moje veličine: malo mi je tega mar, kar sem zgubil.« — »A zakaj bi vam ne verjeli, vladar?« odgovarja Las Cases. »Nazadnje ste tu večji, kakor v tuilerijskem dvorcu. Vaši ječarji so pod vašimi nogami... Vaš duh si pokorjuje vse, kar se mu približuje... Kakor sv. Ludovik v ujetništvu Saracenov ste, — pravi vladar svojih zmagovalcev...«⁴⁰

Ali kakor »Prometej na skali.«⁴¹

Star malajski suženj Tobi je vrtnar na briarski pristavi. Čudna in strašna je vez med ubogim Tobijem in ubogim »Bonijem.«⁴² S Tobijem so naredili angleški mornarji prav tisto, kar angleški ministri z Bonijem: ogoljufali so ga, odvedli in prodali v suženjstvo.

Cesar se je spoprijaznil s Tobijem in ga je hotel odkupiti. Tudi Tobi je vzljudil Napoleona, ni ga imenoval drugače, kakor dobrega gospoda, *good gentleman*, ali preprosto »dobrega človeka«, *good man*.⁴³ Često je Napoleon spraševal starčka o njegovi mladosti, domovini, družini in sedanjem položaju: zdelo se je, da je hotel razumeti njegova čustva.⁴⁴

Ko se je nekoč sprehajal z Las Casesom po »Šipkih«, je zagledal Tobija, ki je kopal na vrtu gredice, se ustavil pred njim in rekel:

»Kakšna tožna stvar je človek! Lupine so si vedno podobne, a jedra različna. Tega ljudje nočejo razumeti in zato delajo toliko hudega. Če bi bil Tobi Brut, bi se ubil; če bi bil Ezop, bi morda postal upravitelj svetovalec; če bi bil iskreno veren kristjan, bi nosil verige v Kristusovem imenu in bi jih blagoslavljal. Toda ubogi Tobi ne razmišlja v preprostosti svojega srca o nobeni taki stvari, pripogiblje svoj tilnik in dela...«

Nekaj trenutkov je cesar molčal; potem ko je odhajal, je še dodal:

»Res da je ubogi Tobi daleč od kralja Riharda! Toda hudodelstvo ni zato nič manj strašno: kajti tudi ta človek je imel družino, svoje življenje, svoje veselje. In strašno hudodelstvo so izvršili nad njim, ko so ga prisilili, da umira pod suženjskim jarmom...«

³⁰) Masson, Napoléon à Ste. Hélène, 484.

³¹) Mémor., I. 256.

³²) O' Méara, I. 40.

³³) O' Méara, I. 43.

³⁴) Ibid., II. 350.

³⁵) Ibid., I. 117.

³⁶) Mémor., III. 266.

³⁷) O' Méara, I. 131.

³⁸) Mémor., IV. 8.

³⁹) Mémor., I. 310.

⁴⁰) Ibid., III. 267.

⁴¹) Ibid., IV. 55.

⁴²) »Bony« je angleška manjšalka za Bonaparte.

⁴³) Abell, 64 — O' Méara, 17.

⁴⁴) Mémor., 305.

Hipoma se je ustavil in nadaljeval:

»Vidim, prijatelj moj, v vaših očeh: vi mislite, da Tobi na Sv. Heleni ni sam...«

In morda užaljen zaradi take primerjave, morda želeč, da spremljevalca opogumi, je vzkliknil z gorečnostjo in ponosom:

»Ne, dragi moj, tu ne more biti nobene primerjave, kajti če je hudodelstvo večje, ima tudi žrtev več sil za boj! Naših teles ne mučijo, pa če bi jih tudi mučili, imamo dušo, da premagamo rablje... Morebiti je naša usoda celo zavisti vredna. Svet gleda na nas... Mi smo še vedno mučeniki nesmrtnega dela... Mi se tu borimo z nasiljem bogov, in narodi nas blagoslavlajo!«⁴⁵

To se pravi: »Prometej na skali« je žrtev za človeštvo. Tu se končuje Napoleonova »zgodovina« in začenja »skrivnost«. Res, čegava usoda, čegav obraz v vekih in narodih spominja bolj na starodavnega titana,

Papež Pij VII. je imenoval Napoleona »komedianta«. Toda morebiti je vse njegovo življenje, prav tako kakor ta primerjava s Tobijem, ne več človeška, ampak božja komedija.

»Tebi podobni te bodo zavidali, pa boš med njimi najbolj usmiljenja vreden,« si prerokuje sam ob začetku življenja, in ob koncu se je to prerokovanje spolnilo: Napoleon je bolj usmiljenja vreden, kakor Tobi. »Blagor ubogim na duhu«, to je rečeno o takih, kakor je Tobi, a ne o takih, kakor je Napoleon.

Kdo jih je združil, »primerjal«; in zakaj? Tega še ne ve; misli, da »tu ne more biti nobene primerjave«. Ne, more biti. Ali je sin pozabil na mater, Napoleon na Revolucijo, ki je ponavljala božjo besedo z zverinskim rjovenjem, z glasovi gromov — s tiho besedo: »Prvi bodo poslednji?«

»Nihče na svetu mi ne more odvzeti pripadajočih mi naslovov«, vedno se še oklepa svojega cesarskega sna, kakor utaplajoči se slame; »komediant« igra še vedno komedijo. V nizkih sobah longwoodske hiše, bivšega živinskega tamarja, kjer pušča streha dež, kjer vise v capah katunaste opne z vlažnih sten, kjer se maje pod izgnilih desk in leta množica podgan, — nekoč je skočila podgana iz cesarjevega klobuka, — pazijo kar najstrožje na dvorske šege, kakor v tuilerijskem dvorcu: sluge nosijo livreže, obed prinašajo na srebru in zlatu; poleg cesarja je nezasedeno mesto za cesarico; dvorjani stoje vzravnano.

Nekdo je rekel vpričo njega, da časte Kitajci svojega cesarja po božje.

»Tako je tudi treba,« je pripomnil.

Med sprehodom mu je padla prega s čevlja; vsi so priiskočili, da jo poberejo. »Tega bi v tuilerijskem dvorcu ne bil dovolil, ali tu je bil videti zadovoljen, in mi vsi smo mu bili hvaležni, da nam je dovolil to čast,« se spominja Las Cases.

»Sam vem, da sem padel, ali čutiti to od nekoga izmed lastnih ljudi...« je nekoč začel cesar, ko se je potožil zaradi nekoga iz svoje okolice, pa ni končal.

»Te besede, njegova kretnja in zvok njegovega glasu so mi prebodli srce«, se spominja prav ta Las Cases. »Najraje bi se bil vrgel k njegovim nogam in mu jih poljubljal.«

»Ljudje so sploh oblastni, samoljubni in često nimajo prav,« je nadaljeval cesar. »To vem in zato sprašujem vedno, kadar samemu sebi ne zaupam: bi li tako ravnal v tuilerijskem dvorcu? To je moje veliko merilo.«⁴⁶

Merilo je napačno: z njo maliči samega sebe. Toda moral bi biti tak hlapec, kot Gourgaud in štirideset tisoč Napoleonovih zgodovinarjev, da bi se tega veselil: »Majhen je, kakor mi, mrzek je, kakor mi!«

Prikovan Prometej v večnosti, a v času človek, ki sedi pri peči z licem, oteklim od kostenice in momlja kot star človek:

»U, prekleti veter! Od njega sem tako bolan!... Glejte, tresem se od mraza, kakor bojazljivec — od strahu... Toda povejte mi, doktor, kako je najlažje umreti?... Pravijo od zmrznjenja: umreš v spanju...«⁴⁷

Ve, da se sam ne umori, toda misli na smrt, kakor žejni na vodo.

Minute, ure, dnevi, meseci, leta — vedno ista muka: razjedajoči dolgčas in ljuto tropično sonce.

Ne ve, kako naj ubije čas. Zjutraj se valja po postelji ali pa sedi cele ure v kadi. Po dnevi leži na blazinjaku, neumit, neobrit, v belem spalnem plašču in belih hlačah, v srajci z odpetim ovratnikom, z rdečo križasto pisano ruto na glavi in bere do prenasičenosti; miza je preobložena s knjigami, in okoli nog in po podu leže kopice prebranih, razdrapanih knjig. Včasih narekuje nepretrgoma po dnevi in po noči, a potem zakopuje rokopise v zemljo. Namesto sprejež si je dal pritrditi na stebri v hiši dolgo bruno in se guga na njem, ko na lesenem konjičku.

Zvečer se shajajo dvorjani v dvorani njegovega veličanstva; igrajo karte, domino, šah, razgovarjajo se o minulem, kakor »sence na elizejskih poljanah«.

»Kmalu bom pozabljen,« pravi cesar. »Če bi me bila topovska krogla ubila v Kremlju, bi bil prav tako velik, kakor Cezar in Aleksander... a zdaj nisem skoraj nič...«⁴⁸

Dolgo sedi molče, glavo oprto na roke; nazadnje vstane in pravi:

»Kakšen roman je vendarle moje življenje!«⁴⁹

⁴⁵) Mémor., I. 307-310.

⁴⁶) Ibid., I. 106.

⁴⁷) O' Méara, I. 165.

⁴⁸) Gourgaud, II. 163.

⁴⁹) Mémor., II. 649.